

STILLER ÁKOS

| SZÜLŐTARTÁS | GENERÁCIÓS ÖSSZECSAPÁSOK | NYUGDÍJRIADALMAK |

Kötelékek és kötelmek

A társadalom rohamos előregedése, a nyugdíjrendszer ingatagsága, a gyermekvállalási kedv csökkenése, a család fogalmának változása áll a szülőtartás tervezett szabályairól kitört heves viták mögött. A probléma nem jogi: valójában hosszú távú társadalmi kérdésekre nincs felelet.

Az ember nem azért nem öl, mert tiltja a Btk., és nem azért tartja el a szüleit, mert előírja a Ptk. – mintha ezt elfelejtette volna az ellenzék, amikor a kormány szülőtartási törvénymódosítási javaslatát támadja. Az ugyanis a már élő szabályokat ismétli meg

azzal, hogy „tartási kötelezettsége áll fenn elsősorban a szülőnek a gyermekével és a gyermeknek a szülőjével szemben. A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni.” Az újdonság csupán annyi, hogy a polgári törvénykönyvbe bekerülne: „aki

Juhász Gábor
juhasz.gabor@hvg.hu

a tartásra rászorult szülő szükségleteinek ellátásáról a tartásra köteles gyermek helyett gondoskodik, az indokoltan nyújtott ellátás ellenértékének megtérítését az ellátás nyújtásától számított egyéves jogvesztő határidőn belül követelheti a tartásra kötelezhető gyermektől”.

Mai regulák

A jogszabályok ma is ismerik a családtagok egymás iránti tartási kötelezettségét.

Alaptörvény: „A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni.”

A családok védelméről szóló törvény: „A nagykorú gyermeknek külön törvényben foglaltak szerint tartási kötelezettsége áll fenn azon szülőjével szemben, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani.”

Polgári törvénykönyv: „Rokonaival szemben az jogosult tartásra, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani, és akinek tartásra kötelezhető házastársa, volt házastársa vagy volt élettársa nincs. Érdemtelen a tartásra az a nagykorú, aki a tartásra kötelezettel vagy vele együtt élő hozzátartozójával szemben olyan súlyosan kifogásolható magatartást tanúsít vagy olyan életvitelt folytat, amely miatt tartása a kötelezettől – figyelemmel a jogosult és a kötelezett kapcsolatának jellegére és a kötelezett magatartására is – nem várható el. Ha a szülő a tartási, gondozási és nevelési kötelezettségének eleget tett, a gyermek a vele szemben tanúsított kirívóan súlyos magatartás esetén hivatkozhat a szülő érdemteleniségére. Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, nem köteles más tartani, aki ezáltal saját szükséges tartását vagy a tartás sorrendjében a jogosultat megelőző személy tartását veszélyeztetné.”

A magyar állam sosem fordított erre elég pénzt – hacsak a zsúfolt állami öregotthonokat vagy a kórházi elfekvőket nem tekintjük valamiféle megoldásnak.

A girbegurba jogi nyelven megfogalmazott kormányterv valójában azt erősíti meg, hogy az állami, egyházi vagy akár magánkézben lévő öregotthonok behajthatják az indokolt költségeket a tartásra már ma is törvényben kötelezett gyermektől (vagy, ha az nem él, akár az unokától). Más kérdés, hogy mi áll a kormányzandék száraz mondatai és az ellenzék heves bírálatai mögött.

a szülő az alaptörvény alapján is csak akkor jogosult tartásra, ha rászorul

Könnyen lehet, hogy a kabinet az öregotthonok díjainak emelését készíti elő, és csak a pénzbehajtás megkönnyítésének szándéka vezeti (néhány önkormányzat korábban próbálkozott már hasonló perrel, de elbukták azokat). Az ellenzék eddigi megnyilvánulásai alapján elsősorban politikai hasznot keres – pontosan tudja, hogy a nyugdíjasok fontos szavazóréteget jelentenek, és hogy a szülőtartási viták generációk közötti konfliktusokhoz vezetnek majd, például ha valakinek be kell perelnie a gyermekét, vagy ha valakinek választania kell az apja ellátása és a saját gyermeke iskoláztatása között.

Ez persze egyelőre csak jóslat. A szülőtartási perek ritkák, gyakoribbak a fordított irányú rokoni vizsályok, vagyis amikor valaki az örökségből tagadja ki a hozzátartozóját, és az támadja meg a végrendeletet. A bírói gyakorlat nem „vadult” el a szülőtartást forszírozó 2012-es alaptörvény hatálybalépése óta. Tavaly például egy törvényház kimondta, hogy nem jár a tartás, hiába szorul rá a szülő, ha a gyermeke időközben örökbe fogadott egy kiskorút, és csak gyest kap, ezért szülője eltartásának „saját megélhetésének sérelme nélkül már nem tud eleget tenni”. A Kúria pedig kiemelte egy másik döntésben, hogy a szülő az alaptörvény alapján is csak akkor jogosult tartásra, ha rászorul (ha erről a családtagok nem tudnak megegyezni, a bíróság dönt).

A családi szakításokhoz vezető összecsapások veszélyét az állam úgy enyhíthetné, ha serkentené az öngondoskodást, több közpénzt szánna az öreggondozásra, főleg azok esetében, akik önhibájukon kívül jutottak ilyen helyzetbe, mondjuk mert meghalt a gyermekük. Vagy mert nem is születhetett meg – Európában a nők 4–5 százalékának biológiai okból nem lehet gyereke –, és távolabbi rokonaik se tudják őket eltartani. Ennek az állami irányváltásnak azonban semmi jele.

A joginak látszó vita mögött olyan hosszú távú társadalomromboló problémák állnak, mint a lakosság elöregedése, a szolidaritás hiánya, a gyermekvállalási kedv csökkenése, a fiatalok kivándor-

Ebből a mondatból vizionált az ellenzék olyan jövőt, ahol már nincs nyugdíj. A DK szerint a javaslattal a kormány elismerte, hogy a nyugdíjrendszer bukás előtt áll, és amikor majd ez bekövetkezik, akkor „mindenki tartsa el idős családtagjait”. Az MSZP visszafogottabb volt, szerinte a magyar állam egyre kevesebb szociális területen kíván „felelősséget vállalni” a polgáraiért. A Jobbik képviselője, Staudt Gábor szerint a szülőtartás intézménye egyenesen „politikai atombomba”. Egyik ellenzéki párt sem tudott azonban a parlamenti vitában ütős ellenérveket felhozni, csak általában bírálták a tervezetet, például hogy ma sok a jövedelmeket terhelő adó és járulék, kevés a nyugdíj, az Orbán-kormány lenyúlta a magánnyugdíjkasszák pénzét. A „járuléktakarékos” minimálbéres, számlás foglalkoztatás vagy az ilyen-olyan korengedmény azonban már bő negyedszázada a magyar nyugdíjrendszer egyik problémája.

Jobban hangzana a baloldali érvelés, ha a Medgyessy–Gyurcsány–Bajnai-kormányok idején kevesebb lett volna a teher a munkajövedelmeken, és lényegesen nagyobb lett volna az öreggondozás vagy akár a gyermekvállalás támogatása. Valójában a rendszerelváltás előtt is, után is elsősorban családi ügy az idős felmenők ellátása. Ez ősi parancs, így a szülőtartás inkább morális, nem pedig jogi kérdés, ami paragrafusügy benne, az viszont nem nagy újdonság.

Koncert egy öregotthonban.
Roszszul hangzó érvék

lása. Az aktív korú családokra egyre nagyobb terhet ró a gyerekek iskoláztatása, miközben tartalékolniuk kell később esetleg rászoruló szüleik színvonalas ellátására, a rájuk vonatkozó nyugdíjkorhatár pedig előbb-utóbb nő majd (mint a hasonló gondokkal küzdő nyugat-európai jóléti államokban). A generációk és az életformák ütközése mégsem a családokon belül lesz a legkeményebb, bár a hagyományos modell térvesztése

növelni fogja a konfliktusok – köztük a szülőtartási viták – számát. Olyan kérdésekre kell majd választ adni, hogy egy élettárs kötelezhető-e a párja szüleinek eltartására.

Az idős szülők gondozása rövid távon elsősorban családi ügy marad. Ami persze azzal is járhat, hogy a fiatalabb rokon kénytelen feladni az állását, ha nem tud megfelelő helyet szerezni vagy fizetni a szülőnek. A magyar társadalom

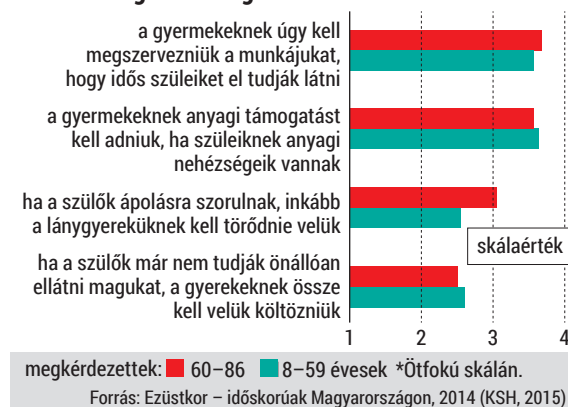
mai állapotában legfeljebb törekedhet arra, hogy ez megváltozzék, a közösség – az állam vagy a társadalombiztosítás révén – vállaljon többet. Erre azonban egyelőre semmi remény sincs. A mostani változtatás sem ebbe az irányba mutat. Ráadásul jelenleg, nem függetlenül az állami szabályozástól, az emberek többsége a rövid távú hasznot választja – sokszor kénytelen ezt választani – a hosszú távú megoldás helyett. ■

Hiedelmek és a valóság

Altalában sokkal sötétebbnek festik le a híradások az idősek helyzetét, s borúlátóbban ítélik meg a közvélemény is, mint ahogyan maguk az érintettek, az „ezüstnemzedék” tagjai megélik. Legalábbis ez a kép rajzolódik ki azokból az adatsorokból, amelyeket, mindenfajta kommentárt mellőzve, a KSH tavaly októberben tett közzé az Időskorúak Magyarországon című zsebkönyvben. Sok mindenért aggódnak az idősebbek – elsősorban a gyerekeik jövője, az egészségük és az anyagiak miatt –, de a legkevésbé attól félnék, hogy kapcsolatuk megromlásra nyomán peres úton kellene követelniük, hogy az utódok tartsák el őket. Erre lehet következtetni abból, hogy a 60 évnél idősebbek kétharmadát egyáltalán nem aggasztja a gyermekekkel, az unokákkal való kapcsolat, és további 10 százalékuk is csak kismértékben tart a szeretteihez fűződő viszony esetleges megromlásától.

A generációk közötti szolidaritás a családok döntő többségében ma is működik. A nyugdíjaskorúak negyede aktívan kiveszi a részét az unokák felügyeletéből, neveléséből, s háromnegyedük úgy nyilatkozott, hogy van olyan a környezetében, akire szükség esetén támaszkodhat. A családon belüli természetes munkamegosztásban inkább az jelenti a problémát, hogy a nagyszülői szerep, amelylyel az idősek a hasznosságukat bizonyítani tudják, a születések számának drasztikus visszaesése

■ A gyermekek idős szüleikkel szembeni köteleiségeinek megítélése*

miatt egyre ritkábban nyújt alternatívát a nyugdíjba vonulók számára. Pedig a többség – a nyugdíjazásuk évében megkérdezettek 87 százaléka – úgy tervezi, jelentős részt vállal majd az utódok nevelésében. Ehhez a legtöbbszörnek a fizikai adottságai is megvannak. Még a 75 felettiek döntő része is (a férfiak 70, a nők 60 százaléka) megfelelőnek vagy jónak tartja a saját egészségi állapotát. Sőt még az aggyastyánkorúak (a 90 évesnél idősebbek) fele is azt mondta, semmilyen tartós betegségben nem szenved.

Azt, hogy az idősebb generációk tagjainak zöme relatíve jó bőrben érzi magát, olyan szubjektív mutatók is jelzik, hogy a hatvan-, hetven-, nyolcvanéveseknek csupán a tizede éli át gyakran a magányt, s szenved attól, hogy „hiányzik az életéből a melegség”. Az idősek elégedettebbek az eddigi életútjuk-

kal, mint a középgeneráció, a 40-59 évesek (előbbieket 7 fölötti, utóbbiak 6,5 körülire értékelték a múltjukat a 10 fokú skálán). Sőt még a jövőbeni kilátásaikkal kapcsolatban is optimistábbak például a hetvenes éveikben járók, mint az ötvenesek.

Bár sokat lehet olvasni-hallani a nyomor szélén tengődő nyugdíjasokról, a csaknem két és fél milliós létszámú ezüstgeneráción belül elenyésző a számuk: tavaly 73 ezer idős ember élt olyan háztartásban, ahol a jövedelem nem érte el a KSH által számított létminimumot (fejenként 79 ezer forint havonta). Az idősek jövedelmi helyzete a fiatalabbakéhoz, főleg a gyermeket nevelő családokéhoz képest nem tekinthető kedvezőtlennek. Miközben a gyerekek körében a szegénységi arány (a mediánjövedelem 60 százalékánál kisebb jövedelem) 25 százalék, ugyanebben a kategóriában a 65 felettiak mindössze 4, a 75 felettiak pedig 3 százalékkal képviseltetik magukat. Az életkoruk alapján a potenciálisan szülőtartásra kötelezettek körében (30-64 évesek) ugyanakkor 12 százalékos a szegénységi arány.

A nyugdíjasstátusz már csak azért sem feltétlenül jelent szegénységi kockázatot, mivel a nyugdíj – még ha alacsony is – biztos, állandó jövedelem. A „haláltól elvett évek” minőségét ugyanakkor nagyban meghatározza, hogy milyen javakat sikerült az aktív életpálya során felhalmozni. Az évtizedek során összegyűjtött tartalékokat azonban kevesen fogyasztják el, és olyankor is többnyire azokba a generációk közötti transferekbe épülnek be, amelyek az idősektől a fiatalok felé áramlanak. ■ DOBSZAY JÁNOS

elégedettebbek az eddigi életútjukkal, mint a középgeneráció